
WOA

werkplaats
onderwijsonderzoek
amsterdam

vo
mbo

5 JAAR
WERKPLAATS VOOR
**ONDERWIJS-
ONDERZOEK**

INHOUD

Interviews

Colofon

Dit is een publicatie van de
Werkgroep Onderwijsonderzoek Amsterdam vo/mbo

REDACTIE: André Koffeman,
Daphne van Weijen, Jeroen Verzijden

FOTOGRAFIE: Paul Tolenaar

CONCEPT EN REALISATIE:
BLRMedia (www.blrmedia.nl)

VOOR CONTACT MET DE WOA:
Jeroen Verzijden: j.verzijden@spinozalyceum.nl

Deze interviews kwamen tot stand in het kader van de
Werkplaats Onderwijsonderzoek Amsterdam.

Wat doet de WOA?

- De Werkplaats Onderwijs-onderzoek Amsterdam (WOA) gaat ervan uit dat onderzoek doen een vorm van professionaliseren is van docenten in het vo en mbo. Zo ervaren docenten dat ‘een leven lang leren’ voldoening, kwaliteit en plezier in het onderwijs oplevert.
- In de WOA voeren docenten van Esprit, AcOA en de ROCvA in samenwerking onderzoek uit; zij worden begeleid door onderzoekers van kennisinstellingen als HvA en UvA.
- De werkplaats richt zich op onderzoeksvragen die onderzoeksdocenten - in samenspraak met hun schoolleiding - destilleren uit de kwaliteitsdoelen van hun scholen en raakvlakken hebben met de aanwezige expertise binnen de kennisinstellingen.
- De onderzoeksdocenten voeren gedurende twee jaar praktijkonderzoek uit op hun school en leveren producten af die in de praktijk bruikbaar zijn.
- De deelnemende scholen profiteren onderling van de onderzoeken; daarnaast wordt de kennis ook gedeeld met praktijkpartners en wetenschappers.

BEDANKT!

Dank aan alle deelnemers en oud-deelnemers aan de WOA voor hun bijdragen aan de onderzoeken. Ook dank aan de gemeente Amsterdam, stuurgroep en programmagroep van de WOA voor hun steun en inzet.

STUURGROEP WOA-VO/MBO:

Martijn Meerhoff	<i>HvA-voorzitter</i>
Carla van Boxtel	<i>hoogleraar UvA</i>
Britta de Jong	<i>ROCvA</i>
Jan Paul Beekman	<i>AcOA</i>
Jeroen Bergamin	<i>Esprit Scholen</i>
Alle van Steenis	<i>penvoerder WOA-vo/mbo</i>
Anna Levie	<i>gemeente Amsterdam</i>
Jeroen Verzijden	<i>projectleider</i>

PROGRAMMAGROEP WOA-VO/MBO:

Carla van Boxtel	<i>hoogleraar UvA - voorzitter</i>
Babette Meijer	<i>onderzoeksbegeleider</i>
Daphne van Weijen	<i>onderzoeksbegeleider</i>
Monique Pijls	<i>onderzoeksbegeleider</i>
Andre Koffeman	<i>onderzoeker</i>
Michiel Weber	<i>Esprit programmaleiders SO&P</i>
Veronica Kleipool	<i>Esprit programmaleiders SO&P</i>
Jeroen Verzijden	<i>projectleider</i>

De onderzoeksdocenten van het ROCvA vlnr.:
Sergej Sheer Mahomed
Joey Blackson
Britta de Jong,
Ari Al Kadiri
Jac. de Wit

WOA onderzoek onderzocht

Vorig jaar bestond de WOA vijf jaar. Een mooie aanleiding om een stand van zaken op te maken: wat heeft de werkplaats de deelnemende scholen, kennisinstellingen en deelnemers in de afgelopen jaren opgeleverd? Wat is de meerwaarde? En vooral: welke lessen zijn daaruit te trekken voor het vervolg?

Onderzoekers Jacqueline Kösters (HvA) en André Koffeman (UvA) kregen toegang tot de inmiddels meer dan 500 WOA-documenten die in de digitale kast staan. Ze sorteerden de stukken in drie categorieën: wat werd er beoogd, wat uitgevoerd, en wat gerealiseerd? Beoogd betekent hier dat ze keken naar de doelstellingen zoals opgetekend in verschillende projectplannen en beleidsdocumenten. Bij uitgevoerd ging het om het overzicht van de feitelijk uitgevoerde activiteiten. In de stukken keken ze daartoe naar agenda's, jaarplanningen, notulen, ingezette instrumenten, gehouden presentaties en symposia. Bij gerealiseerd onderzochten ze tenslotte wat de opbrengsten van al die activiteiten waren. Ze gingen daartoe met name op zoek naar (jaar) verslagen en gepubliceerde evaluaties.

Omdat gaandeweg het onderzoekstraject bleek dat deze documentanalyse alleen onvoldoende inzicht zou opleveren, besloten de onderzoekers een extra instrument in te zetten: een vragenlijst onder deelnemers en oud-deelnemers. Met de afname van deze vragenlijst probeerden ze nog meer zicht te krijgen op wat het traject volgens de (oud) deelnemers heeft opgeleverd op zowel het niveau van de individuele leerkracht als op het niveau van de school en wat daarbij belangrijke factoren waren.

Resultaten

De ambities van de WOA zijn hoog, en de beoogde doelen zijn op meerdere niveaus geformuleerd: het idee is dat niet alleen de individuele docenten profiteren van de werkplaats, maar ook hun scholen en de samenwerkende lerarenopleidingen, en liefst ook nog het onderwijsveld in algemene zin.

Die laatste twee doelstellingen kwamen het minst uit de verf, met twee uitzonderingen. WOA-onderzoekers schreven een artikel over het onderwijzen van zelfregulerende leerstrategieën. Het werd gepubliceerd in het Velon-tijdschrift, dat gelezen wordt door lerarenopleiders in het hele land. Ook verscheen er een Didactief special onder de titel Een leven lang leren. Daarin deelden WOA-betrokkenen hun ervaringen en opbrengsten met peers in het land en in die zin is het een voorbeeld van hoe de WOA-activiteiten een groot publiek bereikten. De grootste winst was echter voor de individuele deelnemers en – indirect – voor de leerlingen en collega's op hun eigen school, die soms meeprofitteerden van wat ontwikkeld werd.

Als we kijken naar de activiteiten van de WOA, dan is dat niet een verwonderlijke opbrengst: het merendeel van de activiteiten is gericht op de ontwikkeling van de directe deelnemers aan de Werkplaats: de onderzoekende docenten. Die docenten zien het leren onderzoek doen als belangrijkste persoonlijke meerwaarde van de WOA. De professionele begeleiding vanuit de UvA en de HvA en de uitwisseling met medeonderzoekers waren daarbij volgens de hen de meest krachtige werkzame factoren. De collectieve meerwaarde van de WOA werd door de docenten vooral beschreven in termen van de inhoudelijke opbrengst: het product, workshop etc. dat het onderzoek heeft opgeleverd.

Eén van de aanbevelingen van het onderzoek is om komend jaar nog wat sterker in te zetten op dat laatste: meer systematische aandacht voor de manier waarop de school kan meeliften op de leeropbrengsten van de deelnemers aan de werkplaats.

‘Het is een voorrecht
om - naast je werk -
op academisch niveau
onderzoek te doen en
daarvoor ook tijd en
gelegenheid te hebben.’

Zecharja Schouten

SUCCESVOL LEREN DANKZIJ ZELFREGULATIE

Student mbo in coronatijd...

Het ene moment lag je vanuit je bed met een haperende verbinding lessen te volgen, een paar weken later kon je weer af en toe 'ouderwets' naar school.

Onderzoeksdocent Zecharja Schouten ontwikkelde juist in deze lastige tijd voor MBO College Zuid een lessenserie zelfregulerend leren die concrete leerstrategieën aandraagt. Door hun zelfregulatie te ontwikkelen leren studenten keuzes te maken.

Gevolg: het leren gaat beter.

WOA-onderzoeksdocent
Zecharja Schouten

Bijna tien jaar geleden stapte Zecharja Schouten als zij-instromer het mbo binnen om als snel te ontdekken dat vooral de pedagogisch-didactische kant van het werk haar trok.

“Corona heeft urgente onderwijsvernieuwing veroorzaakt en daarmee een flinke impuls gegeven aan blended learning,” aldus Zecharja Schouten, studievaardigheidscoach in het team Mode & Jean School van MBO College Zuid, onderdeel van ROC Amsterdam. “Corona of niet, we gaan naar onderwijs waar studenten zowel online als fysiek les krijgen. Die afwisseling - of je dat nou ‘blended’ of ‘hybrid learning’ noemt is feitelijk niet zo belangrijk - betekent dat je met meer verschillende leervormen te maken krijgt. Dat is nieuw voor studenten en docenten. Kunnen studenten dat aan? Hoe zorgen wij als docenten ervoor dat ook deze nieuwe vorm van onderwijs kwalitatief goed is?”

Zelfregulatie

De vragen die Zecharja stelde leverden een interessant uitgangspunt op voor het onderzoek dat zij in september 2020 is gestart. Zelfregulatie was het sleutelwoord. “Begeleid door de Werkplaats Onderwijsonderzoek

Het concrete doel van
 mijn onderzoek is het
 ontwerpen van de lessenserie
 ‘Studievaardigheden voor
 mbo-studenten’.

Amsterdam (WOA) ben ik daar net als andere onderzoeksdocenten een tweejarig onderzoekstraject ingegaan. Met mijn WOA-begeleiders en collega-onderzoekers heb ik wekelijks contact; door hun tips, info en feedback kom ik steeds een stapje verder. Het concrete doel van mijn onderzoek is het ontwerpen van de lessenserie ‘Studievaardigheden voor mbo-studenten’. De lessen moeten bij hen het zelfregulerend leren ontwikkelen.”

Kansenongelijkheid

Aan het eind van het tweede onderzoeksjaar zou de lessenserie ontwikkeld en getoetst moeten zijn. Het is geen laboratoriumsituatie, het is dagelijkse onderwijspraktijk waarin de lessen vorm krijgen. Zecharja: “Naarmate het onderzoek vordert, merk ik dat kansenongelijkheid een tweede sleutelwoord is. Bij studenten uit groepen met een lagere sociaal-economische status is bijvoorbeeld het hebben van een eigen computer en een goed werkende internetverbinding niet altijd standaard. Die persoonlijke omstandigheden van een student kun je vanuit het onderwijs niet rechtstreeks beïnvloeden. Maar als je invloed kunt uitoefenen op de zelfregulatie van die student dan

kan hij of zij bedenken om in de bibliotheek te gaan studeren, waar goede faciliteiten zijn. Met name bij online leren is zelfregulatie belangrijk en daarin kun je als school ondersteuning bieden.” Een interessante zienswijze: oefenen met zelfregulatie als middel om kansenongelijkheid te bestrijden.

Succes

Het onderzoek kent twee deelvragen. Eén: wat is goed blended onderwijs? En twee: kan de lessenserie een plaats in het curriculum krijgen?

Onderzoek naar antwoorden op de eerste vraag heeft een lijst met succesfactoren voor een goede online les opgeleverd, die vanzelfsprekend ook gebruikt zijn bij het ontwerpen van de lessenserie.

De tweede vraag leidde tot een concreet resultaat voor de onderzoeker: haar lessenserie zal volgende studiejaar ingezet worden als invulling van loopbaanlessen, als keuzedeel voor studenten of voor pluscoaching aan individuele studenten. Het huidige studiejaar wordt benut om de lessen te testen.

Kiezen of laten kiezen

De testfase is in volle gang en de huidige eerstejaars studenten zijn de proefkonijnen voor het eerste ontwerp.

‘Het zou mooi zijn als andere mbo’s ook gebruik gaan maken van deze lessenserie.’

Drie introductielessen over zelfregulatie vormden de basis, gevolgd door een serie van zeven lessen waarin de student kennismakt en oefent met diverse leerstrategieën. Maar: al testend bleek, dat juist het kiezen bij studenten problemen oplevert. Zecharja: “Je moet natuurlijk jezelf goed kennen - één van de leerstrategieën van zelfregulerend leren - om een keuze te kunnen maken. Dus sommigen zeggen dan ‘doe mij maar alle lessen’ en anderen vinden dat ze het allemaal al weten en kennen, terwijl je als begeleider weet dat dat niet zo is. Ik sleutel samen met de pluscoach hier op school verder aan het ontwerp. Zo is nu besloten om niet de studenten te laten kiezen, maar de docenten en mentoren een dwingend advies te laten geven aan de studenten. En - dat vind ik een heel goed teken - op basis van die adviezen volgen studenten nu echt gemotiveerd de keuzelessen. Overigens is ook van de kant van docenten het enthousiasme groot, ik heb er dan ook veel tijd en energie in gestoken om mijn collega’s te informeren over het belang van zelfregulatie bij hun studenten. Volgend jaar kunnen ze zonder mij verder en het zou mooi zijn als andere mbo’s ook gebruik gaan maken van deze lessenserie.”

Karin van de Lagemaat & Mark Souwer

KEUZEGEDRAG VAN LEERLINGEN

Keuzes maken. Leerlingen in het voortgezet onderwijs hebben er geregeld mee te maken: welk profiel kies ik? Welke vervolgopleiding? En wat wil ik later eigenlijk worden? Volgens de vakliteratuur spelen talloze factoren hierbij een rol. Maar hoe zit dat proces nou precies in elkaar?

Karin van de Lagemaat en Mark Souwer doen er onderzoek naar en ontwikkelen een interventie voor leerkrachten waarmee leerlingen zich goed mogelijk kunnen voorbereiden op de keuzes die ze gaan maken.

WOA-onderzoeksdocenten
**Karin van de Lagemaat
 en Mark Souwer**

Karin van de Lagemaat (docent Spaans en casemanager/HR-adviseur MSA) en Mark Souwer (docent Dienstverlening & Producten en Informatica) zijn collega's op het Montessori Lyceum Oostpoort.

Ouders, vrienden, klaslokaal, type opdrachten, vakdocent, mentor, decaan... Allemaal hebben ze invloed op de keuzes die leerlingen maken tijdens hun schoolcarrière. Karin van de Lagemaat en Mark Souwer, collega's op Oostpoort, duiken momenteel diep in dit proces. Mark: "De vraag die mij al jaren bezighoudt is: waarom zijn wij zo traditioneel als het gaat om de keuzes van leerlingen? Wij hebben nog echte profielen in het vmbo: Zorg & Welzijn als meidenprofiel en Techniek als jongensprofiel. Dat is altijd zo gebleven, ook al is de school en alles om ons heen veranderd. Daar had ik wel mijn vragen bij: komt dat nou door ons? Door allerlei andere factoren en ontwikkelingen? Of hebben we er überhaupt geen invloed op?"

MARK SOUWER:
**"Het theoretisch kader van
 zo'n onderzoek, daar heb ik
 heel veel van geleerd."**

Kansengelijkheid

Die vragen sloten perfect aan bij het aanbod van de Werkplaats Onderwijsonderzoek Amsterdam (WOA), waar kansengelijkheid hoog op de agenda staat. En bij de wens van Karin van de Lagemaat om weer onderzoek te gaan doen: "Ik ben getipt door een collega, zij zei dat het hartstikke leuk was om samen met iemand onderzoek te doen."

"De eerste stap met de WOA is oriënterend." vertelt Mark. "Is het een onderwerp, zit er brood in? Je gaat een enorm vragendossier afwerken om duidelijk te krijgen wat je nou eigenlijk wilt gaan onderzoeken." Karin vervolgt: "Dan geeft de WOA je een theoretisch kader en leer je hoe je zo'n ontwerponderzoek uitvoert. Daarmee ontwerp je een interventie waarmee je bijdraagt aan de oplossing van je probleem. Vervolgens krijg je een begeleider toegewezen, in ons geval Daphne van Weijen. Met haar hebben we iedere week contact. Om te kijken hoe het vordert en om de kwaliteit van het onderzoek te borgen. Daphne loodst ons stap voor stap door het proces."

Van start

In december 2021 hadden Karin en Mark het onderzoeksplan goed ingericht en konden ze van start. Ze maakten een planning en stelden vragenlijsten op voor de doelgroep: 900 leerlingen van Oostpoort, plus iedereen die te maken heeft met hun keuzeproces. In januari volgde de pilot en inmiddels zijn ze de resultaten aan het verwerken. Karin: “We hebben vooral data over: wie beïnvloedt je in je keuze? Of hoe belangrijk is het dat er thuis wordt gepraat over profielkeuze of opleidingskeuze. En is het belangrijk dat je werk hebt, of dat je er veel geld mee kunt verdienen? Bij het interpreteren en valideren krijgen we hulp van Daphne en van andere mensen bij de WOA.”

Interventie

Aan de hand van de onderzoeksresultaten maken Karin en Mark een interventie. Naast de hamvraag – in hoeverre docenten en andere personeel invloed hebben op het keuzeproces – komen daarbij ook andere vragen aan de orde. Mark: “Wat is de rol van omgevingsfactoren hierin? Bijvoorbeeld hoe lokalen eruitzien, of hoe we het materiaal presenteren. Dat is iets waar we zelf veel aan zouden kunnen doen.” Karin: “Of de vraag of leerlingen zich in het taalgebruik herkennen. Je zegt weleens: nou, jongens, we gaan weer verder. Maar bij Zorg & Welzijn zul je ongetwijfeld veel vaker hé meiden horen. Dus

KARIN VAN DE LAGEMAAT:
 “Daphne van de WOA
 loodst ons stap voor stap
 door het proces.”

misschien moeten er wel vrouwelijke rolmodellen komen voor Techniek en mannelijke voor Zorg & Welzijn.”

Benieuwd

De eerste fase van het ontwerponderzoek duurt een jaar, vóór de zomervakantie moet het afgerond zijn. Mark kijkt er met plezier op terug: “Ik ben zelf heel erg van het praktische, ik was niet echt bekend met onderzoek doen. Het theoretisch kader – alles wat je moest doen voordat je echt aan het werk kon gaan – daar heb ik heel veel van geleerd. We hebben wel een vrij pittige fase doorgeemaakt met het onderzoeksplan, met veel feedback: denk nog even hieraan, kijk nog even daarnaar, waarom vraag je dit op deze manier? Maar nu we bezig zijn met het uitwerken van data en interviews vind ik het weer spannender en interessanter worden.” Karin: “Ik ben echt heel benieuwd wat het onderzoek gaat opleveren. Samen met collega’s en leerlingen gaan we instrumenten ontwikkelen die door de organisatie worden gedragen en ook daadwerkelijk gebruikt. Zo hopen we de kansen op een passend profiel, vervolgopleiding en beroep te vergroten en studieuitval of -wisseling te verminderen.”

Joey Blackson

BEGELEIDINGSMETHODIEKEN

Joey Blackson, docent en stagecoördinator op het MBO College Zuidoost, sloot zich een jaar geleden aan bij een ontwerponderzoek naar de begeleiding van zijn studenten. Nu probeert hij – ondersteund door de Werkplaats Onderwijsonderzoek Amsterdam (WOA) – te ontdekken hoe je de begeleiding vanuit de school en in de praktijk beter op elkaar kunt laten aansluiten. Samen met zijn collega's ontwikkelde Joey een workshop voor praktijkopleiders en verbeterde hij een bestaande app.

WOA-onderzoeksdocenten

Joey Blackson

Joey Blackson startte vijf jaar geleden in het onderwijs op het MBO College Zuidoost, waar hij nog steeds werkt als docent en stagecoördinator.

“Het mooie van de Werkplaats Onderwijsonderzoek Amsterdam,” vertelt Joey Blackson, “is dat je niet alleen onderzoek doet, maar dat je het ook echt gaat implementeren. Zo kom je er ook achter wat je ontwerp oplevert.” Je zou het zijn tweede natuur kunnen noemen, onderzoek doen: “Ja, dat vind ik leuk. Ik leg de focus graag op onderwijsvernieuwing. Het is leuk om te inventariseren waar de behoeftes liggen, een opleidingsbehoefte in dit geval.” Joey hoefde dan ook niet lang na te denken toen hij in juni 2021 door Jac de Wit gevraagd werd om deel te nemen aan een al lopend WOA-onderzoek naar een begeleidersmethodiek voor werkopleiders. “Ik ken Jac van de Master Pedagogiek en we zijn ook collega’s, we hebben veel contact. Waarschijnlijk zag hij potentie in mij. En ik kende de website van de WOA en had al een keer informatie over ze opgevraagd. Kortom, een goede match!”

JOEY BLACKSON:
**“Ik houd van
 onderzoek doen, ik
 leg de focus graag op
 onderwijsvernieuwing.”**

Ontwerpprincipes

“Begin van dit schooljaar ben ik aangesloten bij het onderzoek, de afgelopen maanden is het ontwerp tot stand gekomen en verbeterd.” vertelt Joey. “Jac de Wit, Sergej Sheer en Ron Fokker, mijn collega-onderzoekers, waren een jaar eerder begonnen met de theoretische verkenning. Daarbij was relevante literatuur onderzocht, waaronder de zelfdeterminatietheorie van Deci & Ryan, 2000, de adolescentietheorie volgens Jelle Jolles en de mbo-loopbaanontwikkeling van Marinka Kuijpers.” Dat leidde tot negen ontwerpprincipes, zoals: leerlingen moeten uitdagende opdrachten krijgen. Of begeleiding moet gericht zijn op bewustwording: wat geeft de leerling voldoening? En opleiders moeten sturen op zelfregulatie bij studenten. In de volgende fase vond de empirische verkenning plaats, waarbij de focus lag op het ophalen van ideeën. Daarna konden de definitieve ontwerpprincipes worden vastgesteld.

Workshop

“Op basis daarvan hebben we een 1,5 uur durende workshop opgezet voor de praktijkopleiders genaamd ‘De Ideale Leeromgeving’. Daarin staan de negen ontwerpprincipes centraal, maar komt ook de theoretische achtergrond aan bod. Dan kun je denken aan gemotiveerd handelen en dat mensen de gelegenheid krijgen om te kiezen. Maar ook thema’s als reflectie, kwaliteit, loopbaansturing en netwerken. De afgelopen

maanden is het ontwerp tot stand gekomen en met behulp van de koplopers – de deskundigen binnen het ROCvA – steeds verder verbeterd. En we hebben nog een pilot van de workshop gedraaid bij Game State. De komende maanden gaan we die ook geven bij HMS Host, Albert Heijn en de Gemeente Amsterdam, de andere partijen waarmee we samenwerken.” Joey ziet grote mogelijkheden voor het uitrollen van de workshop, zowel intern als extern: “Op de medewerkersdag hebben we hem aangeboden aan collega’s, daar hebben we leuke reacties op gekregen. Wij willen ook een handleiding gaan schrijven, zodat docenten de workshops uiteindelijk zelf kunnen gaan geven. Binnen de hybride leeromgeving werken we met vier bedrijven, maar binnen het hele college werken we met meer dan duizend bedrijven. En op stagemarkt.nl staan wel tienduizend bedrijven. Dus die workshop kun je nog op veel meer plekken geven.”

Coach app

Een ander concreet resultaat is de upgrade van de al bestaande app Airoc. “We hebben gesprekken gehad met de ontwikkelaars en gevraagd of ze de bevindingen uit ons onderzoek kunnen implementeren in de app. Er bleek bij praktijkopleiders vooral behoefte te zijn aan tips. Ze

JOEY BLACKSON: “We werken met ruim duizend bedrijven, dus onze workshop kun je op heel veel plekken geven.”

krijgen nu een wekelijkse pushmelding met bijvoorbeeld: geef de student vandaag een compliment voor iets wat hij goed doet. Of vraag eens welk werk ze boeiend vinden. Of van welke sport, muziek of films diegene houdt. Het lijkt misschien simpel, maar zo investeren ze wel in de relatie met de leerling. Zo motiveer je ze en houden ze het vol. En de praktijkopleiders vinden het interessant dat ze misschien wel meer uit de student kunnen halen dan ze dachten.”

Monitoring

Momenteel zit het onderzoek in de monitoringsfase, Joey en zijn collega’s toetsen het ontwerp in de praktijk: “Tijdens de workshops zetten we enquêtes uit waarbij we data verzamelen. Doel is om de meerwaarde van de workshop vast te stellen en te weten te komen wat we nog kunnen verbeteren. We zijn dus eigenlijk aan het afronden. In juni hebben we het eindsymposium en gaan we het eindresultaat presenteren. Het uiteindelijke doel is om de uitkomsten van het onderzoek collegebreed te implementeren, dus binnen alle opleidingsteams op het MBO College Zuidoost.”

Jate Terpstra

EFFECTIVITEIT DALTONUREN VERHOGEN

Jate Terpstra, docent Frans en onderzoeksdocent op het Spinoza Lyceum in Amsterdam-Zuid, wilde graag weten wat leerlingen nodig hebben om goed zelfstandig te kunnen werken tijdens de Daltonuren en wat docenten daaraan kunnen bijdragen. Onderzoek daarnaar resulteerde onder andere in een flowchart die zorgde voor een nieuwe structuur van de Daltonuren. De digitale versie hiervan, de app Daltonuur.nl, staat inmiddels in de steigers.

WOA-onderzoeksdocent Jate Terpstra

Jate Terpstra

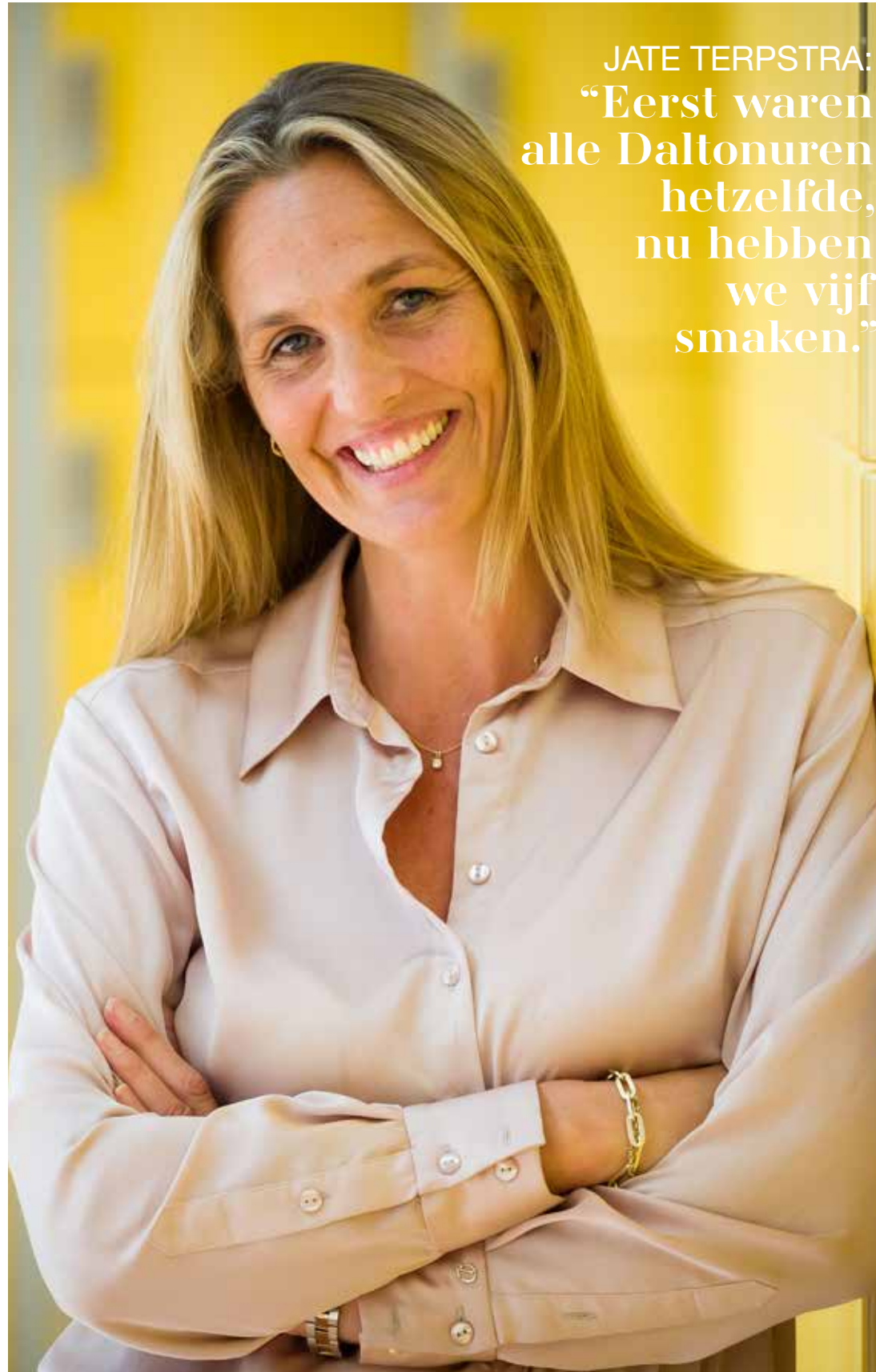
Jate Terpstra staat al 22 jaar 'met heel veel plezier' voor de klas als docent Frans op het Spinoza Lyceum. Ze is een vurig pleitbezorger voor taalonderwijs.

Ook nu haar onderzoek het vijfde jaar ingaat, ziet Jate Terpstra nog allerlei verbeteringen voor zich. Maar de flowchart die ze samen met collega-onderzoeker en docent Duits Nellie Wagner ontwikkelde blijft daarin centraal staan. Dit stroomschema is het resultaat van het praktijkonderzoek dat ze in het schooljaar 2018-2019 startten naar de effectiviteit van de Daltonuren, de keuzewerktijduren. Hoe ervaren onze leerlingen en docenten die uren? Het literatuuronderzoek dat ze daarna deden, vulde hun bevindingen op het Spinoza Lyceum verder aan.

Uren labelen

Jate: "Uit ons onderzoek bleek dat zowel leerlingen als docenten graag meer rust wilden en kleinere groepen. Dus dat hebben we doorgevoerd. Leerlingen wilden ook dat de Daltonuren beter gelabeld werden. Eerst waren

JATE TERPSTRA:
"Eerst waren
alle Daltonuren
hetzelfde,
nu hebben
we vijf
smaken."

alle uren hetzelfde, nu hebben we vijf smaken. Sommige uren zijn stilteuren. Dan heb je vakuren, waarin leerlingen kunnen werken aan een vak waarvoor ze zich hebben aangemeld. Op flexuren kunnen ze zelfstandig aan het werk in een vak naar keuze, zonder hulp van een docent. En dan zijn er nog maatwerkuren, vanuit de behoefte van de leerling of de docent, bijvoorbeeld extra uitleg van een bepaald vak. En tenslotte de specials, voor leerlingen die extra dingen willen doen buiten het standaard curriculum, zoals musical, yoga of techniek."

Zelfregulerend leren

Het belangrijkste inzicht dat ze daarnaast opdeden is dat zelfregulerend leren niet zelfregulerend te leren is. Jate: "Uit onderzoek bleek dat de rol van de docent tijdens het zelfstandig werken veel belangrijker is dan we dachten en dat leerlingen veel gericht aan het werk gaan als ze een helder doel hebben geformuleerd. Dat laatste, daar moet je ze bij helpen, dat moet je ze wel eerst aanleren. Daarnaast moeten docenten zorgen voor duidelijke taken die makkelijk terug te vinden zijn en goed zelfstandig uit te voeren. Je moet leerlingen ook expliciet

metacognitieve vaardigheden aanreiken en tijd maken voor reflectie en feedback. Op basis hiervan hebben we die uren veel meer structuur gegeven. Ieder uur start nu met het formuleren van een smart leerdoel en eindigt met reflectie: is het je gelukt om je leerdoel te halen? Waarom wel? Waarom niet? En in de tussentijd zijn er ook nog allemaal stappen: waar kun je hulp vragen? Welke leerstrategie ga je inzetten? Dat hebben we allemaal in die flowchart neergezet. Daarnaast hebben we ook meer Daltonuren ingevoerd: we zijn van vijf naar acht per week gegaan.”

Enorme kick

Als onderzoeksdocent – ze solliciteerde meteen toen die functie vrijkwam op het Spinoza Lyceum – is Jate al jaren goed bekend met de WOA. Ze geniet vooral van de bijeenkomsten. “Het is leuk om je bevindingen met collega’s van andere scholen te delen. En het contact met Daphne natuurlijk, onze begeleider, voor als je er zelf even niet uitkomt. We hadden bijvoorbeeld vijftig stellingen via een 4-punts likert schaal aan onze collega’s en leerlingen voorgelegd. We wisten niet hoe we dat het beste konden analyseren. Zij helpt je daar dan echt bij.” Ze ervaart het ook als ‘een enorme rijkdom’ om om de week één

JATE TERPSTRA:
 “De flowchart zijn we aan
 het digitaliseren, dat
 is binnenkort een app,
 Daltonuur.nl.”

hele dag onderzoek te doen naar een onderwerp dat ze zelf interessant vindt, maar ook belangrijk is voor haar school. “Het geeft een enorme kick als er op basis van je onderzoek wijzigingen worden doorgevoerd. Dan heb je echt invloed.”

Digitale tool

Omdat corona lang roet in het eten gooide, bleek het lastig om vast te stellen of alle verbeteringen ook echt werkten. Afgelopen jaar werd er opnieuw een vragenlijst verspreid onder alle leerlingen en docenten om te kijken hoe het Daltonuur nu ervaren wordt ten opzichte van vier jaar geleden. De tevredenheid bleek een stuk groter dan vier jaar geleden, maar er blijft werk aan de winkel: “De flowchart is nu nog een papieren document, leerling en docenten gaven aan dat ze graag een interactief document willen. Dus die flowchart zijn we aan het digitaliseren. Dat doen we in samenwerking met andere Daltonschole, dat wordt een app genaamd Daltonuur.nl. Zodat leerlingen en docenten steeds overzicht hebben: wat heb ik allemaal al gedaan en waar sta ik nu? Met die digitale tool gaan we komend schooljaar een pilot draaien.”

Arantes Biekman

PERSOONLIJK LEIDERSCHAP

Arantes Biekman zou graag het persoonlijk leiderschap bij zijn leerlingen helpen ontwikkelen, zodat ze minder snel afgeleid raken tijdens de les. Nu de probleemstellingsfase achter de rug is, richt hij zich op het opstellen van een enquête die moet leiden tot allerlei creatieve interventies. Maar intussen denkt hij alweer verder dan alleen zijn onderzoek. “Ik zou op termijn wel een leerstoel over persoonlijk leiderschap in het voortgezet onderwijs neer willen zetten.”

WOA-onderzoeksdocent Arantes Biekman
Arantes Biekman

Arantes Biekman werkt als docent Algemeen Vormend Onderwijs op het Mundus College in Amsterdam-West. Daarnaast verzorgt hij de vakken Burgerschap en Persoonsvorming en socialisatie.

“Ik heb heel lang in een spagaat gezeten.” vertelt Arantes Biekman. “Moet ik iets creatiefs doen met persoonlijk leiderschap, of moet ik het toch meer onderzoeksmatig aanpakken? Daar ben ik nu wel uit, mede door de hulp van Babette, mijn begeleider bij de WOA. Babette is heel betrokken. Ze heeft me niet alleen ondersteund in het afbakenen van de te onderzoeken populatie, maar ook in het aanreiken van relevante literatuur. Ze heeft me bijvoorbeeld Kids skills van de Finse psychiater Ben Furman aangeraden. Daarin wordt steeds in een aantal stappen bij leerlingen gewerkt aan een bepaalde vaardigheid. Daar heb ik heel veel aan gehad, ik probeer die stappen nu ook te gebruiken in mijn onderzoek.” Arantes’ ontwerponderzoek naar persoonlijk leiderschap startte bij zijn eigen ervaringen in de klas. “Ik vroeg me

ARANTES BIEKMAN: “Ik heb nog geen idee welke interventies er gaan komen, maar daar ben ik creatief genoeg in.”

af waarom leerlingen zich zo vaak in negatieve zin laten afleiden door medeleerlingen, of uitgelokt worden om ook negatief te doen. Ik merkte dat leerlingen zichzelf op dat gebied onvoldoende in de hand hebben en dat het zou helpen als ze daar wat sterker in zouden worden. Dat zou immers ook een positieve uitwerking hebben op de docenten die met ze werken.”

Ontwerpvrage

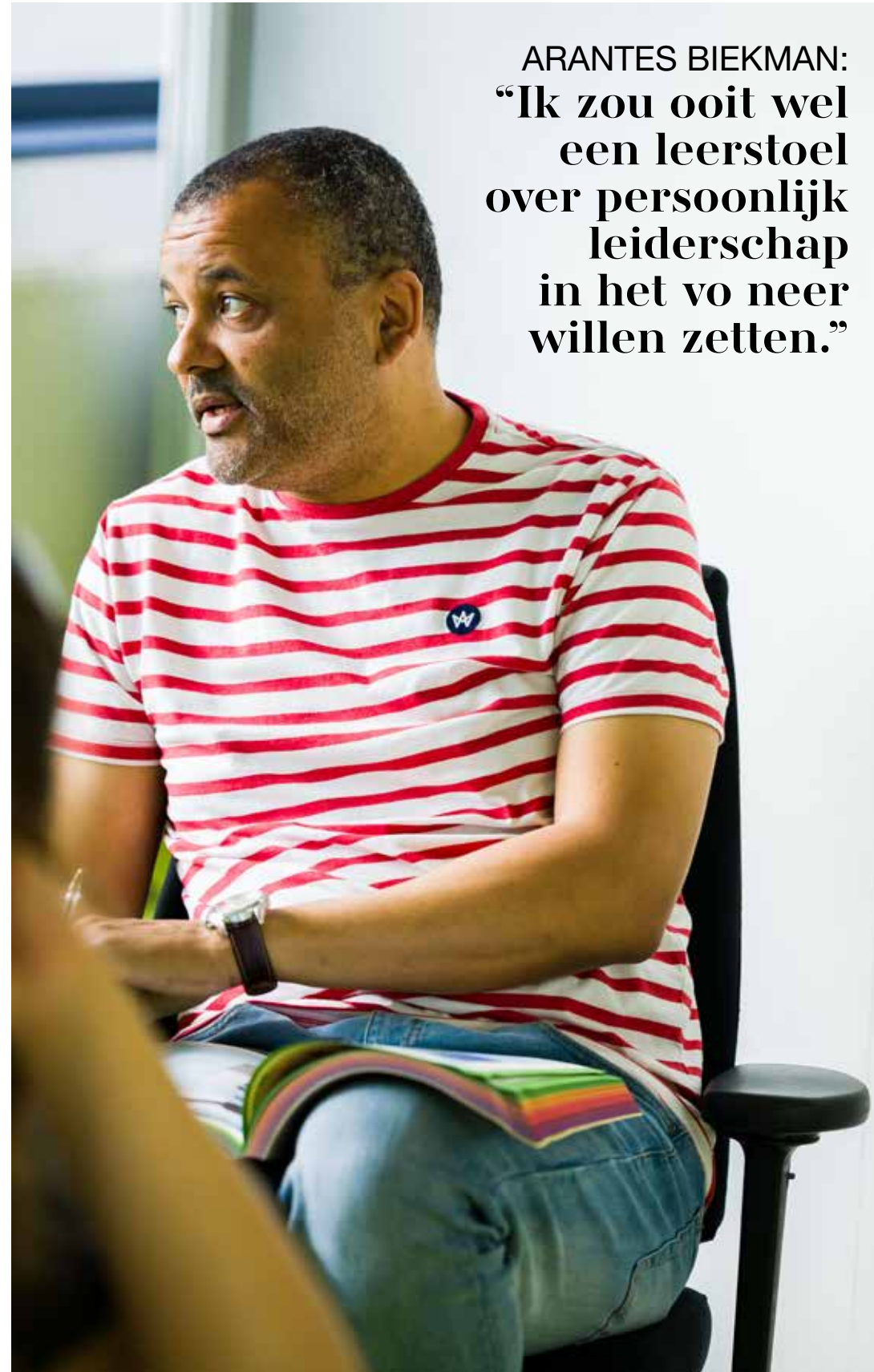
De uitgebreide fase van de probleemstelling leidde uiteindelijk tot de volgende ontwerpvrage: Als ik de afleidbaarheid door en van leerlingen aanpak, met een door de leerlingen te ontwikkelen vaardigheid, middels de methode van Ben Furman, dan verwacht ik dat leerlingen focus weten aan te brengen ten aanzien van de lesinhoud.

Arantes: “Je wilt eigenlijk dat ze voldoende leiderschap bij zichzelf kunnen tonen om de focus aan te brengen. Daaronder hebben we een aantal deelvragen gehangen die we ook gaan onderzoeken: 1. Welke situaties met medeleerlingen doen zich in de les voor waardoor ze hun gerichtheid op de lessen verliezen? 2. Welke

specifieke vaardigheden zijn nodig om die gerichtheid op de lesinhoud te behouden? 3. Wat leveren deze vaardigheden op in de les voor de leerlingen? En 4. Welke ervaringsgerichte interventies zijn effectief om leerlingen te laten oefenen met de vaardigheid om gericht te blijven op de lesinhoud? Dat laatste vind ik het leukst om te doen, ik probeer daar interventies te gaan doen. Ik heb nog geen idee welke, maar daar ben ik creatief genoeg in.”

Afleiden

Arantes volgende stap is nu het opstellen van een enquête, zodat hij op basis van de deelvragen gegevens kan verzamelen. “Ik heb een viertal situaties beschreven waarin leerlingen zich laten afleiden tijdens de les. Bijvoorbeeld dat leerlingen onderonsjes hebben. Dat ze het in de les met elkaar aan de stok hebben. Dat leerlingen doelbewust anderen irriteren. En dat ze in een discussie zijn. Wat ik nu wil gaan doen is de mentoren vragen om per leerling en per klas vast te stellen hoe vaak deze situaties voorkomen en wat ze veroorzaakt. Dat breng ik in kaart. Als je eenmaal weet welke situaties veel voorkomen in welke klas, dan kun je gaan inzetten op het aanleren en oefenen van specifieke vaardigheden.

ARANTES BIEKMAN:
**“Ik zou ooit wel
 een leerstoel
 over persoonlijk
 leiderschap
 in het vo neer
 willen zetten.”**

Uiteraard gaan we daarover ook met de leerlingen zelf in gesprek. Want zij zijn degenen die, met hulp van mij en mijn collega's, aan een bepaalde vaardigheid moeten gaan werken. Ik wil ze gaan uitlokken om daarachter te komen.”

Leerstoel

Arantes realiseert zich dat veel gaat afhangen van de interventies die hij gaat bedenken. “Eerst wil ik erachter komen voor welke ingrepen leerlingen nou het meest gevoelig zijn. Die wil ik dan goed gaan beschrijven, zodat mentoren en docenten zo'n interventie kunnen inzetten om hun leerlingen de focus op de les te laten houden. Wat ik met dit onderzoek wil bereiken is dat er iets blijft hangen bij leerlingen en docenten. Om die impact te genereren ga ik op zoek naar creatieve oplossingen, dat vind ik leuk om over na te denken. Op de iets langere termijn zou ik wel een leerstoel over persoonlijk leiderschap in het voortgezet onderwijs neer willen zetten. Dan krijgt het ook een veel grotere reikwijdte dan alleen het Mundus College. Ja, dat zou idealiter in de toekomst een nieuwe baan voor mij kunnen zijn.”

Marjan Broers

INLEIDENDE LESSEN OVER LEERSTRATEGIEËN

Wat is een typische mbo-student? En wat is precies het verschil tussen mbo niveau 3 en 4? Thema's die volgens onderzoeksdocent Marjan Broers onlosmakelijk verbonden zijn met de vraag waar ze zich de afgelopen twee jaar op stortte: waarom scoren haar studenten – handhavers toezicht veiligheid politie – zo slecht bij de externe examens? Haar onderzoek heeft inmiddels geleid tot een verplicht keuzedeel over leerstrategieën, waarin ze een lessenserie uit een ander WOA-onderzoek integreerde.

WOA-onderzoeksdocent

Marjan Broers

Marjan Broers werkt twaalf jaar in het onderwijs en is net begonnen aan het negende jaar in haar huidige baan: docent Engels en Gedrag & Communicatie op het MBO College Zuidoost. Daarnaast geeft ze als pluscoach een-op-een begeleiding aan studenten.

Haar onderzoek zit erop, maar toch ook weer niet, vertelt onderzoeksdocent Marjan Broers: “Ja, door mijn hoofd speelt toch de vraag: wat levert het nu allemaal concreet op? Ten eerste wil ik kijken of de cijfers van onze studenten gaan verbeteren. En ten tweede wil ik ook een beetje in de peiling houden: voelen studenten zich nu echt meer begeleid? De beroemde slogan zelfregulerend leren kun je niet zelfregulerend leren klopt helemaal. Dat geldt zeker voor mbo’ers die van het vmbo-t komen en pas 15, 16 of 17 zijn. Als je dat vergelijkt met kinderen op de havo of het vwo, die worden eigenlijk veel langer aan het handje meegenomen.”

Onderzoeksvraag

De onderzoeksvraag speelde al langer bij haar manager en Marjan ging er samen met de WOA graag mee aan

MARJAN BROERS: “Er gaat een pilot draaien, we gaan aan het begin van de opleiding al inzetten op leervaardigheden.”

de slag. “Mij werd gevraagd een probleemanalyse te maken van de mogelijke factoren die meespelen bij de vraag waarom onze studenten – handhavers toezicht veiligheid politie – zo slecht scoren bij de externe examens. Dan heb je het bijvoorbeeld over de examens Boa voor buitengewoon opsporingsambtenaren en de praktijkexamens Handhaver Toezicht en Veiligheid. Dat leek me een mooie onderzoeksvraag, je wilt immers graag iets doen wat ten dienste staat van de werkvloer. En ik vind het belangrijk om een deel van mijn werktijd na te denken over mijn werk.”

Eerste jaar

De onderzoeksvraag mondde in het eerste jaar uit in een enquête en een aantal interviews, met zowel studenten als docenten. Maar Marjan dook ook de literatuur in: “Ik heb bijvoorbeeld theoretisch onderzoek gedaan naar de vraag: wat is een typische mbo-student? En wat is het verschil tussen niveau 3 en 4? Ik ontdekte dat we inhoudelijk zeker een niveau 4-opleiding zijn, dus daar wringt iets. Dat kan een deel zijn van de verklaring voor de magere examenscores.”

Het jaar erop werkte Marjan samen met Zecharja Schouten, studievaardigheidscoach in het team Mode & Jean School van MBO College Zuid, eveneens onderdeel van het ROC Amsterdam. Het doel van Zecharja haar onderzoek was het ontwerpen van een lessenserie die de studievaardigheden van mbo-studenten moet verbeteren. Die werd deels gebaseerd op de leerstrategieën uit het boek Zelfregulerend leren van Pieter Dijkstra, een hit in onderwijsland. Marjan: “Zecharja haar onderzoek sloot mooi aan bij mijn conclusies uit de enquête en de interviews. Veel leerlingen op het mbo komen vanuit het vmbo-k/t, waar ook niet zoveel aandacht wordt besteed aan leren leren. Deze kinderen hebben vaak wat minder interesse in het theoretische, ze steken gewoon liever de handen uit de mouwen. Hun motivatie om te leren is vooral: het diploma halen voor die baan.”

En op de achtergrond was er al die tijd Babette Meijer, haar begeleider bij de WOA. Marjan: “Soms is die ondersteuning heel praktisch: als je een bepaald artikel wilt hebben, kun je dat via haar aanvragen. Maar je krijgt ook feedback op je werk, dat heb je ook echt nodig. Zij pakte die rol heel goed op.”

MARJAN BROERS:
**“Ik ga ook een
lesplanning
maken voor
mentoren en
docenten, dat
helpt ze verder.”**

Pilot

Samen met Zecharja Schouten zette Marjan in op een interventie voor leren leren. Dit schooljaar gaat de pilot daarvan draaien. “Het onderzoek heeft dus een concreet product opgeleverd, dat is mooi. Met de Verrijking leervaardigheid gaan we aan het begin van de opleiding meteen inzetten op leervaardigheden. Het wordt ook een verplicht onderdeel van het curriculum. Ze gaan er tien weken lang mee aan de slag, twee uur per week. Ik denk dat de huidige eerstejaars daarvan zullen profiteren. De materie zit nu zo in me dat ik het naar me toetrek. Ik heb het keuzedeel voorbereid en ik heb er een presentatie over gegeven. Veel mentoren hadden zo iets van: huh, waar gaat dit over? Snap ik, daar hebben docenten ook niet voor geleerd. Dus ik ga er nu ook een lesplanning voor maken, dat helpt ze verder. Docenten zijn zich er nu van bewust dat zij zelf meer aandacht moeten geven aan de vraag: hoe leren mijn leerlingen dit? Dat ze dat met ze moeten bespreken en moeten integreren in hun lessen. Ja, dat is een behoorlijke bijvangst.”

Hoeveel scholen werkten mee?

Sinds 2017 hebben 11 VO-scholen meegewerkt aan WOA-onderzoek, en één MBO.

- 4e Gymnasium
- ALASCA (voorheen Cartesius2)
- Berlage Lyceum
- Cartesius Lyceum
- Marcanti College
- Montessori Lyceum Amsterdam (MLA)
- Montessori Lyceum Oostpoort (MLO)
- Mundus College
- Open Schoolgemeenschap Bijlmer (OSB)
- ROC van Amsterdam: College Zuid Oost
- ROC van Amsterdam: Mode & Jean College
- ROC van Amsterdam: Veiligheidscollege
- Spinoza Lyceum
- Spring High

Hoeveel onderzoekers/begeleiders zijn betrokken bij WOA-onderzoek?

Sinds 2017 zijn er steeds twee begeleiders bij de WOA betrokken, één van de Universiteit van Amsterdam (UvA) en één van de Hogeschool van Amsterdam (HvA). Daarnaast zijn elk jaar ook twee onderzoekers betrokken bij de WOA, één van de UvA en één van de HvA. Verder zijn vanuit de scholen, de UvA en HvA verschillende personen betrokken bij de WOA binnen de stuurgroep en programmagroep.

“Docenten zien het leren onderzoek te doen als belangrijkste persoonlijke meerwaarde van de WOA. De professionele begeleiding vanuit de UvA en de HvA en de uitwisseling met medeonderzoekers waren daarbij volgens de docenten de meest krachtige werkzame factoren”

Koffeman & Kösters - 2022, blz.14

Hoeveel onderzoeken lopen er momenteel nog?

Dit schooljaar lopen er nog 11 onderzoeken, één per deelnemende school, maar op twee scholen en één mbo zijn het ieder twee onderzoeken.

[▶ KLIK HIER VOOR HET ONDERZOEK](#)

Boeken TIPS

Elffers, L. (2022). Onderwijs maakt het verschil. Kansengelijkheid in het Nederlandse onderwijs. Amsterdam: Walburg pers.

Fukkink, R. & Oostdam, R. (2016). Onderwijs en opvoeding in een stedelijke context: van startbekwaam naar stadsbekwaam. Bussum: Uitgeverij Coutinho.

Didactief Special 'Een Leven Lang Leren' [▶ Klik hier voor meer info](#)

Hoeveel leraren doen onderzoek via WOA?

Dit schooljaar (2022-2023) doen 16 docenten onderzoek binnen de WOA-VO/MBO. Voorgaande jaren waren dat er meer. In de tabel staan de deelnemers per jaar aangegeven, maar omdat de deelnemers gemiddeld twee jaar deelnemen zit daar overlap tussen. In totaal hebben 31 docenten onderzoek gedaan binnen de WOA sinds 2017. Zij hebben in totaal 25 onderzoeken uitgevoerd.

Schooljaar	Aantal scholen	Aantal deelnemers	% VO vs MBO
‘17-’18	8 VO scholen	16 VO	100% VO
‘18-’19	9 (8 VO, 1 MBO)	15 (12 VO, 3 MBO)	80% VO - 20% MBO
‘19-’20	7 (6 VO, 1 MBO)	12 (8 VO, 4 MBO)	67% VO - 33% MBO
‘20-’21	7 (6 VO, 1 MBO met 3 colleges)	13 (8 VO, 5 MBO)	62% VO - 38% MBO
‘21-’22	9 (8 VO, 1 MBO)	18 (13 VO, 5 MBO)	72% VO - 28% MBO
‘22-’23	9 (8 VO, 1 MBO)	16 12 VO, 4 MBO)	75% VO - 25% MBO